

Project Steenuil

Nummer 2 van februari 1999

V.U. en redactie: Jens Verwaerde
De Wielewaal Natuurvereniging vzw — Graatakker 11 — B-2300 Turnhout
T: 014/47 29 50 — F: 014/ 47 29 51 — Jens.Verwaerde@wielewaal.be

De standaardmethode

Met enkelen samen het veld in met de geluidscassette

Je werkt met enkelen samen

Als je met twee tot vijf personen een inventarisatie doet, kan je je het best oriënteren en noteren. De methode is niet echt moeilijk, maar je moet toch goed noteren waar en wanneer je de dieren waarneemt; daarom werk je met minstens 2 personen samen.

Geef in elk geval je naam als medewerker op aan de lokale coördinator of aan Jens Verwaerde, Graatakker 11, B-2300 Turnhout.

We gebruiken een geluidsband

Vanuit het secretariaat worden aan de lokale coördinatoren en aan de medewerkers cassettes beschikbaar gesteld, waarop het geluid staat van de Steenuil, opgenomen volgens een bepaald schema (CD "Tous les oiseaux d'Europe N°3, Coucou-Hypolaïs"). Deze CD is trouwens te koop bij De Wielewaal voor iets minder dan 900,- frank.

Je kan —als je deze CD zelf hebt— ook zelf een cassette samenstellen. De opname is als volgt samengesteld:

- volledige geluidsspoor v.d. Steenuil (78 sec.)
- pauze: 60 seconden
- volledige geluidsspoor v.d. Steenuil (78 sec.)
- pauze: 60 seconden
- volledige geluidsspoor v.d. Steenuil (78 sec.)

We vragen je wel om je strikt aan dit schema te houden, aangezien de resultaten anders niet zijn te vergelijken.

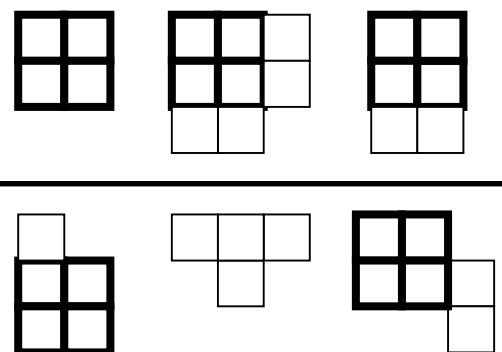
Hoe ?

Neem een stafkaart van 1/25 000 of fijnschaliger. Let op: het heeft *geen enkel* belang of er in "jouw" gebied Steenuilen zitten of niet. Je voorkennis is niet van belang, integendeel! We hebben zelfs liefst dat er ook mensen gaan inventariseren op ogenschijnlijk oninteressante plaatsen (grootschalige akkergebieden, verstedelijkte gebieden, opgespoten polders, ...).

Op de stafkaart staat een paars raster, het zogenaamde UTM-raster. Als je een stafkaart bezit zonder deze paarse lijnen, moet je er een nieuwe aanschaffen of kopiëren, waar wél de UTM-hokken op staan aangeduid. Zo'n stafkaart kost iets meer dan 200 frank en is ook bij De Wielewaal verkrijgbaar.

Het inventariseren gebeurt per vierkant blok van 4 aan elkaar sluitende UTM-hokken (fig.2). Dit noemen we een "blok".

Binnen elk UTM-hok wordt op vier plaatsen het geluid van de Steenuil afgespeeld. Deze vier plaatsen bevinden zich op 250 meter van de rand van het UTM-

hok. Trek in elk kilometerhok de twee diagonalen. De afspeelpunten bevinden zich op $\frac{1}{4}$ en $\frac{3}{4}$ lengte van elke diagonaal.
Een blok bevat dus 16 afspeelpunten.

Gaten opvullen of grotere gebieden bezoeken

Een alleenstaand blok *moet* 2 bij 2 UTM-kmhokken omvatten. Als je evenwel gaten wil opvullen, om zo gebiedsdekkend te werken, mag je aan zo'n basiseenheid UTM-hokken aanhangen, mits ze per 2 worden toegevoegd. In de onderstaande figuur is dit te zien. Dit wordt in figuur 1 weergegeven.

Welke hokken bezoeken

Het project Steenuil behelst zowel monitoring als verspreidingsonderzoek. Om te monitoren, moeten we dus elk jaar opnieuw dezelfde blokken bezoeken; zo kunnen we zien of het goed of slecht gaat met de steenuilenpopulatie. Voor verspreidingsonderzoek is het van belang om nieuwe, nog niet onderzochte gebieden te gaan bekijken.

Daarom: probeer met je groep twee blokken van vorig jaar opnieuw te doen en kies er dan nog 2 bij, die nog niet werden bezocht. Het zou goed zijn, moesten we op die manier in de gemiddelde Vlaamse gemeente op de lange duur 2 blokken elk jaar opnieuw kunnen bezoeken.

Wanneer, hoe laat, hoe?

De volledige maand maart wordt gebruikt om met de cassette Steenuilen op te sporen.

Inventariseren van de Steenuil gebeurt steeds in de periode tussen zons-ondergang en middernacht, dus tussen 19u00 en 24u00. Noteer in elk geval duidelijk hoe laat je bent beginnen inventariseren! Inventariseer *niet* na middernacht. Een blok (2 op 2 km) mag worden afgewerkt op 2 opeenvolgende avonden.

Let op: een kilometerhok *moet* op dezelfde avond worden bezocht. Je mag dus gerust eerst 3 km-hokken doen en de volgende avond het laatste, of telkens twee per avond, maar de vier afspeelpunten van een km-hok moeten op dezelfde avond worden bezocht.

Het veld in!

Figuur 2 geeft een overzicht van het werk. Voorzie je van stafkaartkopie, zaklampje voor het noteren, potlood, cassetterecorder, observatieformulier, een goed oor en gezond verstand.

Test het geluidsvolume van de cassette door je ongeveer 150 tot 200 meter van je collega te verwijderen en stel ze af dat ze op die afstand hoorbaar is. Let op: dit is vrij luid voor 's avonds. Verken reeds overdag eens het terrein, zodat je 's avonds niet voor verassingen komt te staan en dat je de afspeelpunten al kan situeren. Om veranderingen in het weer niet te sterk te laten meespelen moet je de 4 UTM-hokken binnen 2 opeenvolgende avonden inventariseren, liefst zelfs op één avond. Ga bij weinig wind en geen regen.

Noteer op het observatieblad alle gegevens van datum, plaats, weersomstandigheden enzovoort.

Je begeeft je op het terrein naar het afspeelpunt of alleszins zo dicht mogelijk daarbij. Ga zeker niet méér dan 100 meter van het afspeelpunt staan!

Je duidt met een donker bolletje exact aan waar je afspeelpunt ligt. Dit punt nummer je en je vult het in op je observatieblad bij "Standplaats". Blijf altijd doornummeren, zodat er geen dubbele voorkomen! Punten, die je om een bepaalde reden niet kon bezoeken, geef je ook duidelijk aan.

Je wacht even tot je de omgevingsgeluiden zowat kent (minimaal 1 minuut rust).

Dan start je de cassette. Laat je collega exact de begintijd noteren bij "Startuur cassette".

Stop de cassette zodra er reactie is van een roepende Steenuil. Schrijf dan bij "Nummer waarneming" het juiste uur, inclusief minuten van waarneming. Verwar niet met andere vogelsoorten!

Als je geen reactie hoort, wacht na de derde roep nog 5 minuten (vijf), niet minder, maar ook niet meer en vul "geen reactie" in bij "Nummer waarneming".

Als je een Steenuil hoort, noteer dan zo nauwkeurig mogelijk zijn plaats met een open cirkeltje. Nummer dit cirkeltje duidelijk (bv. 17) en verbindt het met je afspeelplaats met een volle, zwarte lijn. Schrijf op je observatieblad: "Nummer waarneming: 17" (voorbeeld). Wacht vanaf het eerste antwoord nog 5 (vijf) minuten om te horen of er eventueel andere Steenuilen terugroepen. Speel in elk geval je cassette niet meer op die plaats af, als je er één hebt gehoord! Als je twee of meer Steenuilen *tegelijktijd* hoort, duidt dan de twee (of meer) plaatsen aan met open cirkeltjes en verbindt ze met een *rode* of duidelijke *stippel*-lijn. Vermeld dan op je observatieblad: "Punt 17: drie uilen tegelijk, nrs. 58, 59 en 60" (voorbeeld).

Een blok omvat dus steeds twee formulieren en een kopie van de stafkaart. Stuur dit materiaal naar de lokale coördinator of rechtstreeks naar het Project Steenuil, Graatakker 11, B-2300 Turnhout.

Opmerkingen

Je moet werken met blokken van vier aaneensluitende UTM-hokken! Waarschijnlijk zal je dus punten moeten bezoeken, die schijnbaar ongeschikt zijn, maar dat is juist de bedoeling. Tóch inventariseren en zeker goed luisteren!

Als je met een tussenpoos twee keer een Steenuil hoort roepen, dan zijn dit *twee* waarnemingen. Als je evenwel denkt of weet dat het dezelfde Steenuil is —die zich bijvoorbeeld heeft verplaatst—, dan schrijf je dit op je waarnemingsformulier (voorbeeld: waarneming 24 betreft dezelfde steenuil als waarneming 25).

Om helemaal goed te zijn, zou je de afspeelpunten in een willekeurige volgorde moeten bezoeken, maar we begrijpen dat dit niet steeds mogelijk is.

Twee afspeelpunten mogen in elk geval *nooit* dichter dan 250 meter van elkaar liggen, dit om dubbele waarnemingen te vermijden.

Vul het observatieblad nauwkeurig en volledig in alstublieft.

Besteed aan elk afspeelpunt minstens even veel aandacht, zelfs al ligt het in "oninteressant" gebied. We willen immers ook goed weten waar er *geen* Steenuilen zitten.

Gebruik liefst een draagbare cassetterecorder. Richt hem tijdens het afspelen recht omhoog. Als het niet anders kan, gebruik dan de cassette-speler in je wagen, maar zet je raampjes en alle

deuren dan open. Gebruik géén walkman of iets dergelijks, wgens te zwak.

Als je op een punt aankomt — en dus *niet* terwijl je van het ene naar het andere punt wandelt!— en je hoort onmiddellijk een Steenuil, dan

moet je de cassette niet meer starten. Noteer het beest en wacht nog vijf minuten.

Hoor je een Steenuil als je (nog) niet op een afspeelpunt staat, tijdens het wandelen, of zie je een dier, maar hoor je hem niet, dan mag je dit ook aanduiden, maar schrijf duidelijk op dat dit dier op een andere manier werd waargenomen. Eigenlijk zou je dus oorstopen en een blinddoek moeten opdoen als je van het ene naar het andere afspeelpunt wandelt!

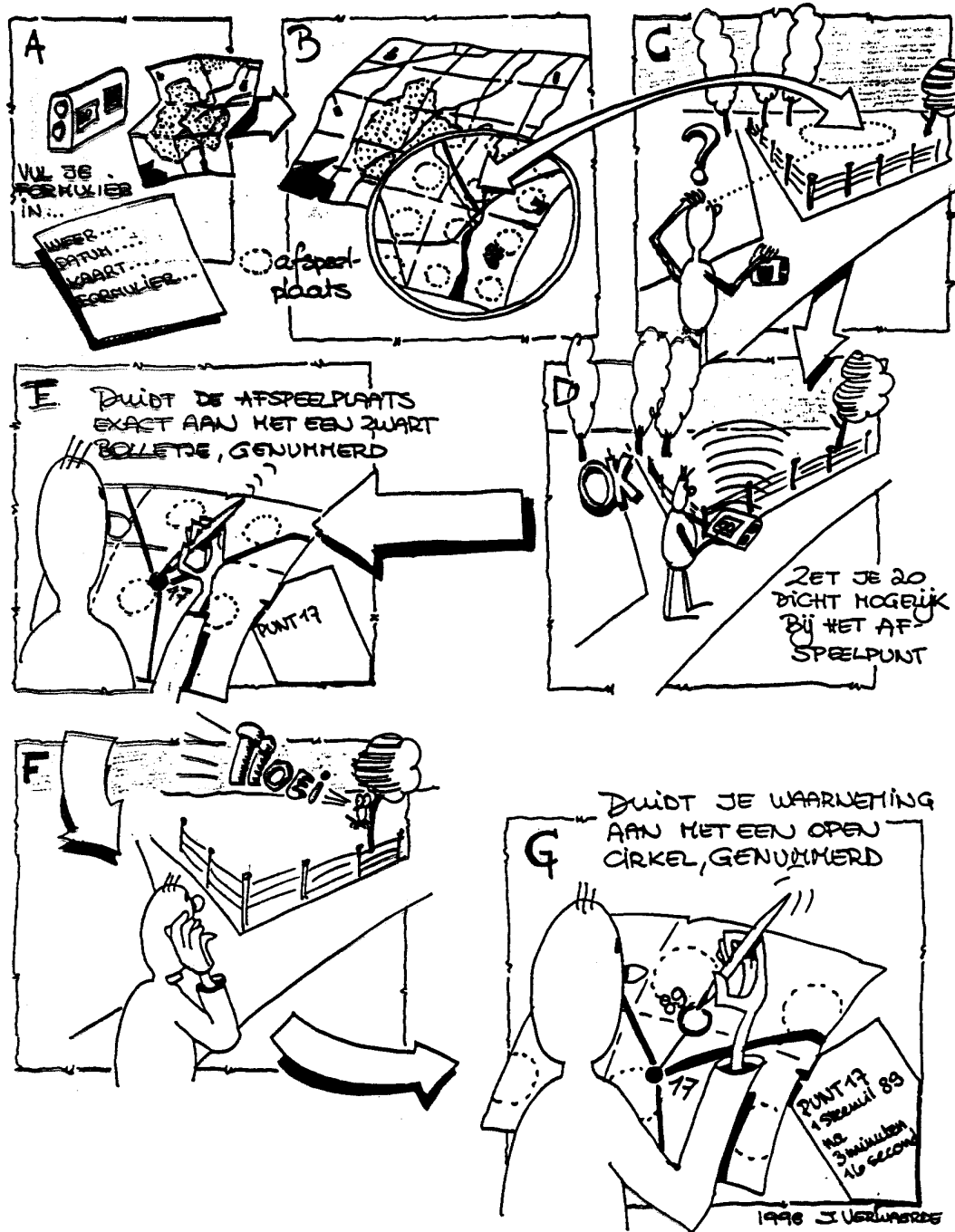
Vergeet niet dat het project de bescherming van de Steenuil beoogt. Als je dus in het veld je cassette afspeelt, denk er dan aan dat je de dieren in feite verstoort. We proberen deze verstoring klein te houden, dus asjeblief, houd je aan ons systeem, bezoek een gebied éénmaal. En vooral: spreek af met je collega's en met de lokale coördinator. Speel de cassette onder geen voorwaarde meer af na 15 april!

Speel het bandje in elk geval per afspeelpunt maar één keer af en stop onmiddellijk als jij of je collega een Steenuil hoort.

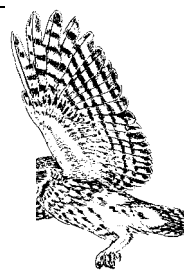
Ga liefst te voet of met de fiets.

Verwittig rijkswacht, politie, de boswachter en eventueel het leger als je gaat inventariseren! Vergeet niet dat je 's avonds gaat rondlopen en dat niet iedereen dat even onverdacht vindt.

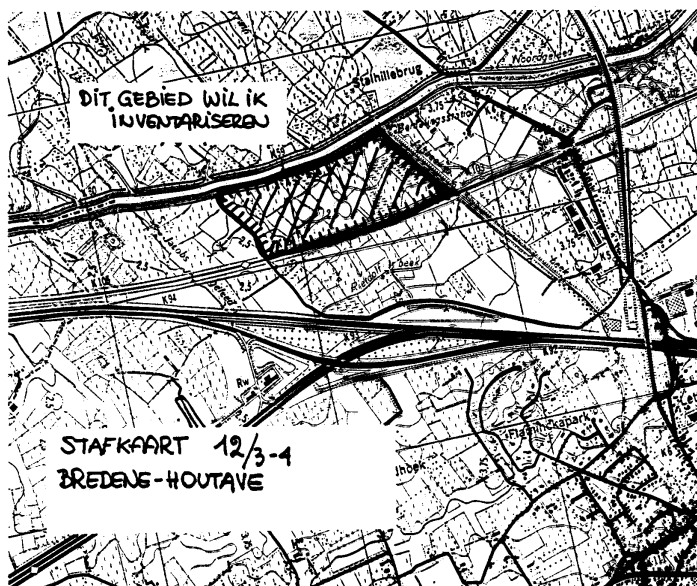

Figuur 2

PRAKTIJKVOORBEELD

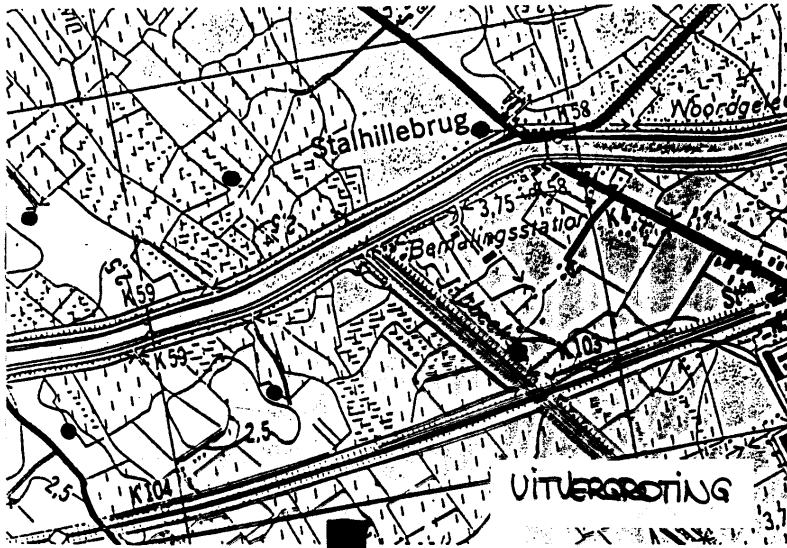
• GEBIED OP STAFKAART AANDUIDEN

- GROEP VAN 4 UTM HOKKEN AANDUIDEN
- PER UTM HOK 4 AFSPEELPUNTEN AANDUIDEN
- DEZE KAART UITVERGROTEN (2x of meer)

Figuur 3

- MET DEZE KAART OP HET VELD
- AFSPLEN 20 DICHT MOGELIJK BIJ DE PUNTEN EN AANDUIDEN OP KAART

VOORBEELD VAN EEN INGEVULDE VELDKAART (20' STUUR JE ZE NAAR ONS)

- Vergeet niet erbij te zetten:
- je naam en contactadres
 - stapkaartnummer + UTM-code (event.)
 - het observatieformulier

LEGENDE

waarneming vanuit afspelpunt 17 van 2 steenuilen (S10 en S11) die tegelijkertijd roepen (de stippellijn in rood schrijven!)

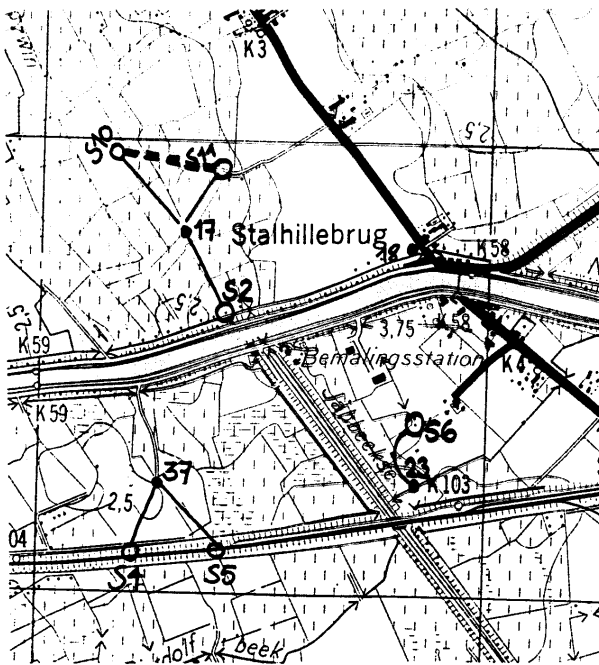
waarneming steenuil S6 vanuit afspelpunt 23

• 17, 18 en voort: plaatsen waar je cassette hebt afgespeeld

waarneming van steenuil S2 vanuit afspelpunt 17

waarneming vanuit afspelpunt 37 van twee steenuilen die niet tegelijk roepen
Mogelijk gaat het dus over 1 zelfde dieer dat zich heeft verplaatst.

6

Figuur 4